Вступ до МАЛАХІЇ

Малахія проповідував приблизно через 100 років після закінчення вавилонського полону. Його ім'я означає «мій посланець». Відбудова Єрусалиму і храму була завершена. Хоча за служіння Езри та Неемії народ пережив духовне відродження, згодом він знову впав у духовну недбалість і байдужість. Люди перестали дотримуватися закону Мойсея. У форматі запитань і відповідей, Малахія ставить їм щонайменше 23 запитання, щоб переконати їх у тому, що вони перебувають у скрутному становищі. Пишучи близько 430 року до н.е., він також передбачив прихід Івана Хрестителя, предтечі Месії (3:1–3; 4:5–6).

Зміст

1:1–5	Любов Бога до Свого народу
1:6 – 3:18	Невірність народу
4	Божий суд

Головна тема

Після вигнання Божий народ досяг певного моменту у своєму житті, коли люди стали недбало ставитися до виконання своїх духовних обов'язків, і особливо це стосувалося поклоніння Богові. Малахія докоряв людям і закликав їх до покаяння, щоб отримати Боже благословення. Ми не повинні механічно дотримуватися біблійного вчення, втрачати запал та ентузіазм у виконанні Божих настанов.

Спеціальний розділ

ТИПОЛОГІЯ 2

МАЛАХІЯ

1:1 аАбо *пророцтво*

2:6 аАбо *істинне наставляння*

2:12 аВ Талмуді і Вульгаті – *вчителя і учня*.

[2:16] *Дивіться Спеціальний розділ на стор. 24 коментарів до Матвія.*

[3:1] Пророк Ісая прямо називає Месію «Сильний Бог» (9:5). Він також посилається на божественну природу Месії в пророцтві про Івана Хрестителя: «Голос того, хто гукає в пустелі: Приготуйте **Господню дорогу**, прямою робіть в пустелі дорогу для нашого Бога!» (40:3). Малахія згадує про цього предтечу Месії в 3:1 і знову в 4:5–6. Згідно з Новим Заповітом, цим «готувачем» (або предтечею) був Іван Хреститель (Івана 1:23), який проклав шлях Ісусу, про що свідчать усі чотири євангельські оповідання (Матвія 3:1–17; Марка 1:1–8; Луки 3:1–23; Івана 1:15–34).

Зверніть увагу на слова Ісаї, що Іван приготує «**Господню** дорогу… для **нашого Бога**» (40:3). Малахія пояснює, що цей предтеча буде готувати дорогу, «і зненацька до Свого храму прийде **Господь**» (3:1), і що він готуватиме людей до «великого і страшного **Господнього** дня» (4:5). У кожному з цих віршів слово «Господь» написане великими літерами, що означає ім'я Яхве (Єгова). Таким чином, і Ісая, і Малахія стверджували, що Месія є Богом. Дійсно, задовго до настання християнської ери і навіть задовго до народження Христа, і ще до приходу Івана Хрестителя, щоб підготувати шлях для Ісуса, пророки надали натхненне свідчення про природу Христа. Він є Яхве, Сильний Бог, Еммануїл («з нами Бог»), Вічний Батько, «Альфа і Омега, початок і кінець» (Об'явлення 1:8; пор. Ісаї 44:6).

[3:6] *Ще одна ознака вічного Бога – Його незмінність. Дивіться стор. 2 коментарів до Плачу Єремії.*

3:17 аБукв. *Моїм особливим скарбом*.

ТИПОЛОГІЯ

Старий Заповіт містить опис подій від початку створення всесвіту до періоду після вавилонського полону в єврейській історії (приблизно 450 рік до н.е.). Розум авторів, які розповідали про ці події, був повністю задіяний у процесі створення їхніх літературних творів. Але водночас вони були «натхнені Святим Духом» (2 Петра 1:21) таким чином, що написані ними твори були саме такими, якими їх хотів передати Бог. У процесі їх створення автори постійно передвіщали майбутнє, навіть, здається, не усвідомлюючи цього (1 Петра 1:10–12). Неймовірно, але вони несвідомо передвіщали славу Христа та прийдешнє спасіння, а також безліч інших непередбачених особливостей майбутнього. За Божим задумом, багато старозавітних подій, предметів та осіб слугували прообразами новозавітних подій (образів). Характер і кількість цих типологічних аспектів вказують на те, що вони не могли виникнути природно, мимохідь або випадково. Натомість типологія Біблії є доказом її божественної натхненності. Ось кілька прикладів:

Старозавітний прообраз	Новозавітний образ
Адам	**Христос**
Римлян 5:12–19 **1 Коринтян 15:22, 45**	
Гріх увійшов у світ	Гріх переможено
Непослух	Послух
Приніс смерть	Приніс життя
Багато стали грішними	Багато стали праведними
Душа жива	Дух, який оживляє
Земний	Небесний

Мойсей	Вождь/законодавець/пророк/посередник	**ХРИСТОС**
Ісус Навин	Провідник до Обіцяного Краю	
Мелхиседек	Цар і священик	
Давид	Цар і вождь	
Соломон	Дім Давида	
Зеруббабел	Побудував храм	
Кир	Помазаний визволитель	

Полум’яний стовп	Вихід 13:21; 14:21; Неемії 9:12, 19; Псалом 98:7	**ХРИСТОС**
Козел вигнання	Левіт 16:8–10	
Мідяний змій	Числа 21:8–9; Івана 3:14	
Жертовне ягня	Вихід 12; Івана 1:29, 36; Об’явлення 13:8	
Міста на сховище	Числа 35:9–34; Євреїв 6:18–20	
Пасха	Вихід 12:21; 1 Коринтян 5:7	
Скеля	Вихід 17:6; 20:8; Второзаконня 32:4; 1 Коринтян 10:4	
Манна	Вихід 16:31; Івана 6:31–58	

Старозавітний прообраз	Новозавітний образ
Води потопу	Хрещення
День викуплення	Розп’яття
Ахітофел	Юда
Ілля	Іван Хреститель
Йона в череві риби	Ісус у гробниці
Єгипетське рабство	Рабство гріха
Червоне море	Хрещення
Блукання пустелею	Життя в Церкві
Ріка Йордан	Смерть
Ханаан	Небеса
Завіса у храмі	Смерть Христа
Святе Святих	Небеса
Святилище	Церква
Умивальниця (лите море)	Хрещення
Субота	Відпочинок / небеса

Пророки (знання)	**Священики** (гріхи)	**Царі** (правління)

Месія (євр.)	***Помазаник***	***Христос (гр.)***

Ісус Христос		
Пророк (Дії 3:22)	Священик (Євреїв 4:14)	Цар (Об’явлення 17:14)

ЧОМУ АПОКРИФІЧНІ КНИГИ ВИКЛЮЧЕНІ З БІБЛІЇ

ЩО ТАКЕ «АПОКРИФИ»?

Термін «апокрифи» походить від двох грецьких слів – *апо* (від), і *крипто* (прихований), і вживається на позначення книг невизначеного авторства, невідомого походження та сумнівної авторитетності. Зокрема, цей термін формально стосується збірки книг, пов'язаних зі Старим і Новим Заповітами.

СТАРОЗАВІТНІ АПОКРИФИ

Наступні книги зазвичай відносять до апокрифів Старого Заповіту:

- Книга Варуха
- Книга Юдити
- Книга Премудрості Ісуса, сина Сираха
- 1 і 2 книги Макавеїв
- Книга Товита
- 6 додаткових розділів до Книги Естер
- 1 і 2 Езри
- Книга премудрості Соломона
- Лист Єремії
- Молитва Манасії
- Доповнення до Книги Даниїла:
  - Історія Сусанни
  - Бел і дракон
  - Молитва Азарії та пісня трьох юнаків

Критерії визначення канонічності

(1) Ні Ісус, ні апостоли не цитували апокрифічні тексти. Хоча проста цитата з книги ще не підтверджує її належності до канону, важко уявити, що автори книг Нового Заповіту могли вважати 14 старозавітних апокрифів натхненними, але при цьому ніколи не цитували їх. У Новому Заповіті наведено цитати щонайменше з 35 книг Старого Заповіту, що сукупно становить близько 275 цитат. У той самий час у Новому Заповіті не тільки немає прямих цитат з апокрифів, але й жодних посилань на події чи персонажів, про які в них ідеться.

(2) Ісус посилався на канон Старого Заповіту, вживаючи усталені вирази, на які він поділявся – «Закон Мойсея і Пророки і Псалми»[2], «Закон і Пророки»[3], «Мойсей і Пророки»[4] і «Закон Мойсея і Пророки»[5]. Ці еквівалентні вирази охоплювали «24» книги Старого Заповіту, які євреї спрадавна визнавали єдиним Писанням, отриманим від Бога, і традиційно розділяли на три категорії:

• **Тора (Закон)**

Буття, Вихід, Левіт, Числа, Второзаконня

• **Невіїм («Пророки»)**

«Перші пророки»: Ісус Навин, Судді, 1 і 2 Самуїла (одна книга), 1 і 2 Царів (одна книга)

«Пізніші пророки»: Ісая, Єремія, Єзекіїл, 12 малих пророків (одна книга)

• **Ктувім («Писання»;** грецьке **«Агіографія»)**

Псалми, Приповісті, Йов, Пісня Пісень, Рут, Плач Єремії, Екклезіаст, Естер, Даниїл, Езра-Неемія (одна книга), 1 і 2 Хронік (одна книга)

Ці 24 книги точно відповідають 39 книгам, характерним для сучасної Біблії. Деякі пізніші єврейські авторитетні вчені говорять про 22 книги єврейської Біблії, об'єднуючи Книгу Рут із Книгою Суддів і Плач Єремії з Книгою Єремії.

Апокрифічні книги ніколи не належали до єврейського канону. Коли в III столітті до нашої ери єврейські Писання були перекладені грецькою мовою, цей переклад, Септуагінта, містив їх. Однак видатні єврейські діячі не визнавали канонічність апокрифів, у тому числі Йосип Флавій, який рішуче відкидав їх[6], і Філон, єврейський філософ з Александрії (20 рік до н.е. – 50 рік н.е.), який не цитував і навіть не натякав на апокрифи, хоча часто цитував Старий Заповіт. Таргуми (арамейські парафрази Святого Письма) не надавалися для апокрифів. У процесі збереження «Слів Божих» (Римлян 3:2), апокрифи не були прийняті нарівні з 39 книгами Старого Заповіту, допоки не було чітко визначено єврейський канон.

(3) З приходом християнства ранні християнські автори відкинули апокрифи; тож, вони не входили до ранніх переліків натхненних книг. Ориген (II–III ст.), Афанасій (IV ст.), Ієронім (IV–V ст.) відкидали їх. Навіть коли апокрифи і були включені до деяких переліків, їх зазвичай вирізняли з-поміж священних книг, зазначаючи, що хоча апокрифи були придатним матеріалом для читання, вони не були рівними Святому Письму. Вперше канонічність апокрифів проголосила Римо-католицька церква на Тридентському соборі в 1546 році, однак це рішення було прийнято незначною більшістю голосів, і навіть тоді були відхилені 1 і 2 книги Ездри та Молитва Манасії.

(4) В апокрифах разюче відсутні внутрішні докази натхненності. До того ж і самі автори апокрифів не претендували на те, що писали під Божим натхненням. Вони припускалися історичних, географічних і хронологічних помилок (наприклад, Юдити 1:1). Їхні твори містять легенди та вигадки, а також доктринальні протиріччя Святому Письму (наприклад, Варуха 3:4). Крім того, навіть за стилем написання вони поступаються книгам Святого Письма, а їх моральний і духовний рівень є нижчим за велич оповідання Святого Письма.

(5) Ці книги датовані міжзавітним періодом – усі вони були написані набагато пізніше часу написання старозавітних книг і усталення старозавітного канону. А деякі тексти навіть були написані в християнську еру.

НОВОЗАВІТНІ АПОКРИФИ

Наступні книги зазвичай відносять до апокрифів Нового Заповіту:

- Євангеліє від Петра
- Одкровення Петра
- Пастир Герми (Єрми)
- Послання Варнави
- Діяння Павла
- 1 і 2 Климента
- Книга Еноха та ін.

Критерії визначення канонічності

(1) Вони суперечать ясним доктринам Нового Заповіту.

(2) Деякі з цих книг, очевидно, були написані, щоб підтвердити певні доктринальні схильності.

(3) Вони містять легковажні, неважливі й абсурдні деталі.

(4) Вони суперечать історії.

(5) Вони мають докази спроб імітувати книги Нового Заповіту.

(6) Їхній стиль написання явно не схожий на автентичні твори Нового Заповіту.

(7) Автори, близькі до апостольської епохи, ніколи не визнавали їхню автентичність, – зокрема, Климент Римський (I ст.), Ігнатій (I ст.), Полікарп (II ст.) і Єрма (II ст.).

(8) Ранні переліки канонічних книг їх не містять.

(9) Навіть вороги християнства, виступаючи проти християнської релігії, цитували книги Нового Заповіту, але не апокрифи.

Відсилка Юди на Книгу Еноха

«Але хіба Юди 14–16 не є цитатою з апокрифічної Книги Еноха (1:9)?» В уривку з Послання Юди йдеться:

> Про них пророкував Енох, сьомий від Адама, кажучи: Ось прийшов Господь з десятками тисяч Своїх святих [ангелів], щоб учинити суд над усіма й звинуватити кожну душу в усіх вчинках їхньої безбожності, які вони безбожно накоїли, і за всі жорстокі [слова], які говорили проти Нього безбожні грішники! Це ті, які ремствують, нарікають на долю, ходять за своїми пожадливостями, а їхні уста говорять зухвале; вони підлещуються задля користі.

В Книзі Еноха 1:9 читаємо:

> І ось Він іде з міріадами святих, щоб вчинити суд над ними, і Він знищить безбожних, і буде судитися з усяким тілом щодо всього, що грішники і нечестиві зробили і вчинили проти Нього[7].

Якщо Юда і справді цитує апокрифічну Книгу Еноха, чи випливає з цього, що Послання Юди є апокрифічною книгою або що Книга Еноха є натхненною? Розглянемо два можливі пояснення цієї обставини. По-перше, можливо, в книгах Юди та Еноха наведена справжня цитата біблійного персонажа Еноха, яка зберіглася в усному переданні. У такому випадку Юда просто посилався на усну традицію, а не на Книгу Еноха.

По-друге, найбільш правдоподібним поясненням може бути те, що Юда справді цитував Книгу Еноха, але не як частину Писання. Радше він таким чином просто визнавав, що сказане Енохом виявилося правдивим пророцтвом з огляду на безбожну поведінку лжевчителів, про яких він писав. Юда міг вважати цитовані ним слова авторитетними, при цьому не надаючи своєї оцінки решти книги. Він міг прийняти достовірність конкретного випадку, на який він посилався, не підтверджуючи божественної автентичності всієї Книги Еноха.

Письмо під Божим натхненням не виключало свободи автора використовувати ненатхненні джерела у своєму оповіданні. Навпаки, Святий Дух просто скеровував автора таким чином, щоб він використовував лише правдиву та точну інформацію. Хоча під час написання Святого Письма натхненний автор використовував власний словниковий запас, стиль письма, освіту тощо, його зусилля були настільки контрольованими, що кінцевий продукт був саме таким, яким його хотів передати Бог (2 Петра 2:21). Кілька нижче наведених уривків ілюструють цю істину:

Луки 1:1–4 – Бог дозволив Луці скористатися інформацією з позабіблійних джерел.

Дії 17:28 – Лука спочатку цитує з твору Епіменіда Критського («У Ньому ми живемо, рухаємося та існуємо»)[8], а потім цитує п’ятий рядок «Феномена» («Адже і ми з Його роду») – поеми про астрономію, складеної Аратом з Килікії (приблизно 315–245 роки до н.е.)[9].

1 Коринтян 15:33 – Павло цитує комедію «Таїс» грецького драматурга Менандра (342–291 роки до н.е.)[10].

Тита 1:12–13 – Павло процитував язичницького поета Епіменіда Критського і заявив: «Це свідчення правдиве»[11].

Зверніть увагу, що в кожному з цих випадків натхненний автор просто посилається на слова або спостереження ненатхненного автора, які випадково збігаються з викладеною ним істиною.

Подальші докази того, що натхненні автори були керовані Богом при використанні інших джерел, можна побачити в наступних уривках[12]:

- Числа 21:14 – книга Господньої війни
- Ісуса Навина 10:13; 2 Самуїла 1:18 – звій Праведного (Книга Яшара)
- 1 Царів 11:41 – книга діянь Соломона
- 1 Хронік 9:1 – звій царів Ізраїля
- 1 Хронік 29:29 – літопис Самуїла-провидця, літопис пророка Натана і літопис Ґада-провидця
- 2 Хронік 9:29 – слова пророка Натана, пророцтво Ахії, шілонійця, видіння Єддо-провидця
- 2 Хронік 12:15 – слова пророка Шемаї, літопис Іддо провидця
- 2 Хронік 20:34 – записи Єгу, книга царів Ізраїля

ВИСНОВОК

Безсумнівно, причиною написання багатьох апокрифічних творів була людська цікавість щодо пробілів у священному оповіданні[13]. Отже, були створені книги, які мали б відповісти на такі запитання: «Що відбувалося в житті біблійних персонажів протягом тих етапів або періодів, які не описані в Біблії?» і «Що сталося під час міжзавітного періоду, коли з-під пера натхнення не виходило творів?» Незліченна кількість авторів зосередилася на заповненні безлічі нерозкритих подробиць натхненної історії – від того, яким був Ісус у дитинстві, до того, що зрештою сталося з відомими персонажами Біблії. Апокрифи широко демонструють плоди задоволення людської цікавості[14].

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

1. Матеріал, який міститься в цьому стислому огляді апокрифів, був зібраний з кількох корисних джерел, зокрема: Gleason Archer (1974), *A Survey of Old Testament Introduction* (Chicago, IL: Moody Press), стор. 72-77; David Ewert (1983), *From Ancient Tablets to Modern Translations* (Grand Rapids, MI: Zondervan), стор. 73-83; William Henry Green (1899), *General Introduction to the Old Testament: The Canon* (London: John Murray), стор. 158 і далі, 195-200; R. Laird Harris (1977), *Inspiration and Canonicity of the Bible* (Grand Rapids, MI: Zondervan), стор. 131 і далі; Neil Lightfoot (1986), *How We Got the Bible* (Abilene, TX: ACU Press), стор. 68-75; Bruce Metzger (1957), *An Introduction to the Apocrypha* (New York: Oxford University Press); Merrill Unger (1951), *Introductory Guide to the Old Testament* (Grand Rapids, MI: Zondervan); Henry Vedder (1908), "The Rejected Books" in *Our New Testament: How Did We Get It?* (Philadelphia, PA: American Baptist Publication Society), стор. 207-240; G. Douglas Young's "The Apocrypha" in Carl F.H. Henry, ed. (1972), *Revelation and the Bible* (Grand Rapids, MI: Baker).
2. Луки 24:44.
3. Матвія 5:17; 7:12; 11:13; 22:40; Луки 16:16; Дії 13:15; 24:14; Римлян 3:21.
4. Луки 16:29,31; 24:27; 26:22.
5. Дії 28:23.
6. *Against Apion*, I.8.
7. R.H. Charles (1893), *The Book of Enoch* (Oxford: The Clarendon Press), стор. 59.
8. Див. три статті, написані J. Rendel Harris у *The Expositor* (ed. W. Robertson Nicoll): "The Cretans Always Liars" (1906), October, 2:305-317; "A Further Note on the Cretans" (1907), April, 3:332-337; "St. Paul and Epimenides" (1912), October, 8:348-353.
9. G.R. Mair, trans. (1921), *Callimachus and Licophron, Aratus* (New York: G.P. Putnam's Sons), стор. 380.
10. John Freese (1911), "Menander" in *The Encyclopaedia Britannica* (Cambridge: University Press), 18:109.
11. Див. кінцеву примітку #9.
12. Див. Eric Lyons (2017), "A Flawed Assumption Many Make About Kings and Chronicles," Apologetics Press, http://www.apologeticspress.org/APContent.aspx?category=6&article=5421; "Are There Lost Books of the Bible?" (2003), Apologetics Press, http://www.apologeticspress.org/apcontent.aspx?category=13&article=66.
13. У той самий час, дивовижним підтвердженням натхненності Біблії є саме **опущення** інформації. Див. Wayne Jackson (1996), "The Silence of the Scriptures: An Argument for Inspiration," Apologetics Press, http://apologeticspress.org/apcontent.aspx?-category=13&article=259.
14. Це нагадує дітей з недільної школи, які намагалися передати власні уявлення від біблійного уроку на своїх малюнках. Проходячи класом, учителька дивилася на малюнки учнів, і потім запитала одного маленького хлопчика: «Джонні, а що ти малюєш?» Джонні відповів: «Я малюю Бога». На це вчителька сказала: «Але ж ніхто не знає, як виглядає Бог». А Джонні відповів: «Вони дізнаються, коли я закінчу свій малюнок».